

platí pouze do konce r. 1925, má však býti nadále prodloužen. Bude proto záhodno při jeho prodloužení pamatovati také na případy přeměny společnosti s r. o. vůbec, nejen elektrárenských nebo skládajících se pouze z družstev, v družstva výrobní a hospodářská.

Zákon ze dne 10. prosince 1924 čís. 279 sb. zák. a nař. jest v dosavadním znění málo praktický. Nejlepší toho důkazem jest, že u Obchodního soudu v Praze podány byly dosud dvě žádosti za přeměnu společnosti s r. o. v družstva a obě tyto žádosti byly v první stolici zamítnuty. Nestal se tudíž u obchodního soudu v Praze dosud ani jediný případ zápisu přeměny společnosti s r. o. v družstvo.

Novelizace zákona toho a jeho jasnější stylizace jest proto nutností, nemá-li zákon zůstat nepotřebným kusem inventáře našeho státu.

EMIL SVOBODA:

Machiavelli.

(Obrys přednášky, konané ve sp. čl. not.)

Miccoló Machiavelli žil v době 1469—1527, a v období nejtěžších bojů a zmatků italských byl aktivním politikem: sekretářem republiky florentské. Konec svého mužného věku trávil osaměle, těžko nesa odstrčení a nevědk i nezvyklý klid po rušném, činném životě, bohatém na zápasy a nebezpečí. A v této době napsal svoje zkušenosti ve dvou velkých spisech: *Kníže* (Il principe), která se stala pověstnou i slavnou zároveň a *Úvahy* (Discorsi), která se klade neprávem na druhé místo. Neprávem proto, že kdo nečetl *Úvahy*, neporozumí *Knížeti*.

Obě tato díla Machiavelliho krásí nesmírná pravdivost, upřímnost, otevřená prostota a jednoduchá jasnost stylu — pravý opak tehdejší módy, která vyhnala logické hříčky až po nesmyslnost a úplnou téměř nesrozumitelnost. Spisovatelé tohoto typu zahalovali absurdity své víry v úžasně složité konstrukce logické — které vlastně byly a jsou potud bez ceny, pokud jsou zavěšeny na praemisy libovolně stanovené a ničím (mimo nicotné soustavy vadných kruhů) neověřené. Machiavelli naproti tomu se snažil, poctivě říci pravdu, upřímně sdělití svůj názor — ať už o něm bude souzeno jakkoli.

Ale upřímnost Machiavelliho má trochu zvláštní příchuť. *Kníže* je kniha na pohled venkoncem amorální. Machiavelli odhodil theologický balast vůbec, a tak i známý, nezasevce překvapující trik, logickým obratem černé učiniti bílým. Kdo čte *Knížete* a nečte *Úvahy*, má dojem, že tu jde o řadu variací na jediné thema: *«Všechno je lotrovství»*. Diagnosa autorova není daleko vzdálena od pravdy současného života: Machiavelli žil ve stínu rodu Borgia, rodu, se kterým i onen duch, který, jak známo, řídí a ovlivňuje volbu papeže, došel zkušeností velmi a velmi zlých. A jak zní rada filosofova, co činit, aby bída byla odstraněna? Stručná formulace podle *Knížete* by zněla asi takto: *«Není-li možná dokonalá ctnost, je nutno dokonalé darebáctví. Nejhorší, zkáznosná hloupost je střední cesta kde skutečný zločinec nemá dosti odvahy a síly, aby se stal dokonalým zločincem»*.

Tento úsudek — který se přímo vnucuje při četbě *Knížete* — je nesprávný svou jednostranností. Machiavelli sám je člověk toužící po životě svobodném, silném a ctnostném. Nikde nezaměňuje ctnost za neřest. Napro-

stou přednost dává otevřeně a nesporně jednání mravnímu před nemravným a mravnost jest mu skutečně vývojovým cílem snažení člověka i státu. Ale jako o člověku, platí i o státu zásada *«primum vivere...»* A v tom směru je Machiavelli především vlastencem, ne florentským, ale italským. Zoufalý stav Italie, rozdělené na malé, sobecké a špatné státečky, Italie znemravnělé a zbavené náboženství vlivem církve římské, — to byla jeho bolest. A jeho snem byla Italie sjednocená, očištěná od vředů a nákazy, obrozená k nové mravnosti a síle, vrátivší se ke svým slavným začátkům antické republiky, šířící svou mravnost současně se svým panstvím.

Ale prostředky k tomuto cíli? Ty musí býti přiměřeny povaze a síle nemoci. Mravní úpadek Italie volá po silném jedinci, který by mocí a násilím vynutil úctu před zákonem a způsobil mravní očištění sjednocené země. A tomuto spasiteli vyhlašuje Machiavelli neomezenou plnou moc: *«Neboť, když běží o život nebo smrt vlasti, mizí všechny zřetele ku spravednosti nebo nespravedlnosti, útrpnosti nebo ukrutnosti, chvalitebnosti nebo haněbnosti; nýbrž beze všeho ohledu musí se činiti to, co zachová její život a její neodvislost a svobodu.»*

To jest vyznání víry Machiavelliho (*Úvahy* III. 51), z něhož si teprve můžeme vysvětliti pramen amoralismu *Knížete*. V zájmu státu schvaluje se krutost i věrolomnost, vede-li k žádoucímu cíli. Zřejmě se tu ozývá zásada *«účel posvěcuje prostředky»* nebo eufemisticky *«omne ad maiorem dei gloriam»* (i hranice, mučírny, dragonády a konfiskace, i hořící hromady nenahraditelných pokladů literatury a umění). Je to arci zásada nemravná a zholá zavržitelná, že s hlediska státu (církve) může býti dobrým i to, co s hlediska individuálního je čirým bídačtím. Aristoteles naproti tomu (v *Politice*) řekl: *«Většina pokládá despocii za státnictví, a čeho nikdo pro sebe neuzná za spravedlivé ani za prospěšné, toho nestýchají se prováděti vůči ostatním.»*

U Machiavelliho není pesimismu ve smysle praktickém. Je tu sice zoufalství nad tím, co jest — ale zároveň naděje v možnost záchrany, byť i za cenu krvavé a strašné operace. Základní chyba je v tom, že Machiavelli nepozoruje, jak se jeho učení zavírá v kruh, z něhož na této cestě není východiska. Nemravný lid má se léčiti politikou, která právě svým duchem dává vzor nemravnosti, ukazujíc, že zločin není za všech okolností zavržitelným, že jsou v životě okolnosti, za nichž je dovoleno, ne-li přikázáno, býti ukrutníkem a lhářem. Všechno k větší slávě modly — ať je tou modlou cokoli...

Ale tento až po nesmyslnost vyhnatý relativism, toto popření nezvratnosti a neprominutelnosti příkazu mravního jest nespornou vadou Machiavelliho a mnohem ještě více machiavellismu, který autoritou velikého vlastence a státníka italského kryl a bude krýti svůj vlastní sklon k surovosti a mravní bídě (pruský kaiserism, bolševism, fašism).

Naproti tomu nesmí se zapomínati, že Machiavelli z celé duše miloval republiku, demokracii, svobodu, a že *Kníže* se všemi svými stíny jest jen strašným, ale — podle autorova přesvědčení nutným prostředkem léčebným. Kořenem zla není špatný lid, ale parazitism a násilnictví mocných tohoto světa. Monarchie je jen nutným zlem, knoutou na zkrocení znemravnělé chásky šlechtické oligarchie. Rodová a majetková šlechta, příživnická, zahálčivá a z nudy i z bujnosti tropící zlo, musí býti učiněna neškodnou. Celou kapitolu I. 58 *Úvahy* věnuje Machiavelli důkazu, že *«lid jest moudřejší a stálejší než*

kníže... Ale zaujatost proti národům má příčinu v tom, že každý je pomlouvá bez bázně a bez překážky i dokud panují: o knížatech se mluví vždy s nesmírným strachem a s nesmírnými ohledy.« — Tout comme chez nous.

Machiavelli je katolík. Formálně ovšem. Takto vidí v římské církvi pramen mravní zvrhlosti Italie a doporučuje »návrat k počátkům«, t. j. k novému zákonu, který byl katolicismem opuštěn a potupen. V této radě objevuje se u Machiavelliho myšlenka čistě reformační. Ale metoda Machiavelliho, potírání zlo' krutým násilím, je nekřesťanská, byl i v pravdě katolická. Je synem a žákem své doby, ač ji daleko přesahuje svou republikánskou touhou po mravnosti a po svobodě.

Nespornou zásluhou Machiavelliho jest, že politickou vědu osvobodil od dusivého příkrovu dedukcí theologických, že se snažil bádání svoje postaviti na pevnou basi zkušenosti a indukce. Nesmírně vysoko kladl hodnotu zákona, nebo lépe řečeno aristotelské eonomie, spočívající v požadavku, aby byl ve státě dobrý zákon ochotně zachováván mravně vyspělým občanstvem.

Kletbou velikých lidí jest, že velcí jsou ve svých kladných, průkopnických hodnotách, jsou velcí i ve svých poblouzeních. A povaha člověka nejlépe se pozná podle toho, co z jejich díla jej zaujme a uchvátí. Machiavellismem mohli bychom nazvat lásku k svobodě, lásku k pravdě, pohrdání mravní bídou a zločinností, obětavou věrnost vlasti a jejímu lidu. Machiavellismem se nazývá režim bezohledného násilí, amoralismu, po případě věrolomného bídačství — jde-li o »vyšší zájmy státní«. Komu tento výklad Machiavelliho dává špatné vysvětlení? Těm zajisté, kdož s takovouto tendencí loví nečisté složky z díla muže, tak velkého svými šlechtnými touhami a sny o budoucnosti osvobozené vlasti — a dělají si takto anthologii pro svou potřebu.

FERD. VOJTÍK:

Na uváženou.

(Několik slov k otázce jmenování žen notářem.)

Otázka, zda ženy mohou býti připuštěny k notářství, v posledním čase v kruzích notářských živě diskutovaná, došla prozatím jakéhos — bohužel nepříznivého — předběžného řešení dvěma výnosy ministerstva spravedlnosti, uveřejněnými v Českém Právu roč. VII. č. 2 a 4 a to výnosem ze dne 25. ledna 1925 č. j. 3443/25, kterým zaujalo min. spravedlnosti dosti rigorosní stanovisko, odmítnuvši příslušný dotaz notářské komory Olomoucké poukazem na znění odst. 2 § 3 novely advokátního řádu z 31. I. 1922 č. 40 Sb. z. a n. podle něhož může sice žena býti v republice Československé advokátem, nikoli však notářem, jelikož v platném notářském řádě není podobného ustanovení.

Výnos druhý ze dne 22. VI. 1925 č. j. 29614/25 nese již charakter konciliantnější, nezamítá otázky té prostě en bloc, nýbrž poukazuje na některé rozpory, jež by bylo třeba předem vyřešiti — stanovisko zajisté velice rozumné.

Je jasno, že právě z toho důvodu, jelikož dnes platný notářský řád neobsahuje nikde »expressis verbis« ustanovení o tom, že i ženy mohly by býti jmenovány notářem — z čehož a »contrario lze souditi, že podle nynějšího zákonného stavu jimi býti jmenovány nemohou — musila by tato otázka v zásadě býti řešena cestou

legislativní, nehledě ani k celé řadě otázek praecedencních, jež vyžadovaly by rovněž úpravy zákonné.

Žádný objektivní myslitel nepostaví se jistě ani vůči této otázce na principiální stanovisko odmítavé, zvláště dnes ne, kdy sociální a hospodářské poměry donucují mnoho žen k tomu, aby v boji o obhájení holé existence střetly se jejich zájmy se zájmy mužů, jimž až do doby, kdy pronikly v řadách žen snahy emancipační, vyhrazena byla prestiž »hlavy rodiny a ředitelů domácnosti« a s tím i spojená povinnost živitelů rodiny.

Ani těchto několik slov nemá býti devisou k boji proti slabšímu pohlaví — není pochyby o tom, že za daných okolností může i žena býti velice dobrým notářem, tak jako muž špatným. Je pouze na uvážení, i když se tato otázka vyřeší pro ženy kladně, bude-li to k dobru — ženám samým. Nechci se dotýkati tohoto tematu po stránce právní — o tom ať diskutují příslušní činitelé. Jenom na několik momentů budiž upozorněno, které snad stojí za úvahu tam, kde jedná se o řešení problému tak originelního.

Ku poměrům přímo groteskním může totiž dojíti, jestliže žena-notář se provdá. Nejen že v tom případě obdrží jméno mužovo, ona jest i podle § 92 obč. zák. povinna, následovati svého muže do jeho bydliště, které ve smyslu rozh. ze dne 2. listopadu 1910 Sb. XIII 5218 určuje se vůli mužovou.

Změna jména měla by v důsledku hotový chaos v administrativní agendě ženy-notáře. Aby vyhověno bylo požadavkům odst. 3. § 13 not. řádu — odmyslíme-li si ovšem jeho anachronismy — bude třeba nové pečeti; analogicky ve smyslu § 14 not. řádu i nové serie úředních podpisů pro vrchní zemský soud, resp. příslušný obvodový soud. Tím rozpadne se celá doba úřadování ženy-notáře na dvě periody: první, kdy žena-notář úřadovala jako svobodná a druhou, počínaje provdáním. Nehledě ke zmatkům, které tím povstanou při ev. potřebě spisů datujících se z té či oné periody, není vyloučeno, že provdání ženy-notáře bude míti velice rušivý vliv i na její klientelu i na ni samotnou. A provdá-li se za cizince? Této otázky dotýká se i shora citovaný výnos min. spravedlnosti ze dne 22. VI. 1925 č. j. 29614/25, odkazuje na nutnost její legislativní úpravy jako otázky praecedencní.

A kdo ručí provdané ženě-notářce za to, že zůstane ušetřena rodiny? Jaký rozpor nastane tu pak mezi jejími povinnostmi jako matky a notáře! Či měl by zákon snad předepsati pro ženy-notáře celibát? K tomu se asi naše zákonodárné sbory neodhodlají, již proto, že podobný zákon neodpovídal by dosti zásadám demokratické republiky. Vždyť zákon ze dne 24. července 1919 č. 455 Sb. z. a n., kterým zrušen byl celibát učitelé, byl jedním z ranných projevů naší touhy, aby žena nebyla již spoutána názorem na neslučitelnost povinností manželky a učitelky — ač není mi známo, jak dalece byl zákon ten ženami samými ve skutečnosti praktikován.

Buď tomu tak či onak, otázka event. provdání žen, jmenovaných notářce, neměla by býti opomenuta při legislativní úpravě jiných, s tímto problémem souvisejících otázek.

Není vyloučeno, že kandidátky notářství, nebo ženy-notářce již jmenované, hodlající se provdati, budou, aby čelily rušivému vlivu sňatku na výkon svých úředních povinností, hledati svoje budoucí manžele v kruzích ideově alespoň poněkud zpřízněných — a tak stane se manželem ženy-notáře snad ve většině případů buď míst-